

Høringsinstansene

Deres ref

Vår ref
200601678-19 /SPA

Dato
26.06.2008

Endringer i viltloven og rovviltforskriften – nødverge, bruk av åte

1. Innledning

Miljøverndepartementet sender med dette på høring forslag til endringer i lov 29. mai 1981 nr. 38 om viltet (viltloven) og forskrift 18. mars 2005 nr. 242 om forvaltning av rovvilt (rovviltforskriften).

Endringsforslaget gjelder for det første § 11 i viltloven, den såkalte nødvergebestemmelsen. Det foreslås også en ny § 13a i rovviltforskriften. Departementets forslag innebærer at det innføres adgang til felling av gaupe og jerv til forsvar av bufe og tamrein uten at det foreligger et direkte angrep. Det må imidlertid foreligge en aktuell fare for skade samt sannsynlighetsovervekt for at angrep vil finne sted. Bjørn kan etter forslaget felles etter de samme vilkår, dersom bestandsmålet for bjørn er nådd.

Det foreslås også innført en adgang til felling, uten at det foreligger et direkte angrep, av rovdyr som kommer innenfor et hegn med produksjonsdyr eller hund. Det er et vilkår at inngjerdingen tilfredsstiller kravene til rovdysikre gjerder fastsatt av Direktoratet for naturforvaltning.

Adgangen til å felle vilt utvides ikke til å omfatte hund som angripes utenfor hegn.

I arbeidet med ny naturmangfoldlov er viltloven § 11 foreslått videreført i naturmangfoldloven § 17, jf. NOU 2004: 28. Eventuelle endringer i viltloven § 11, som følge av foreliggende høringsforslag, vil derfor bli innarbeidet i ny naturmangfoldlov. Dersom endringene i viltloven kommer på plass før ny naturmangfoldlov vil

endringene i første omgang innarbeides i gjeldende viltlov.

Videre foreslår departementet at det innføres en hjemmel i viltloven § 26 for å regulere adgangen til bruk/utlegging av åte i forbindelse med jakt, fangst og felling av vilt, samt utlegging av åte for å lokke til seg vilt i ulike andre sammenhenger.

Nedenfor følger en nærmere redegjørelse for forslagene. Eventuell uttalelse til forslaget bes sendt til Miljøverndepartementet, Avdeling for naturforvaltning, Postboks 8013 Dep, 0030 Oslo innen 5. september 2008. I tillegg bes uttalelsene sendt pr. e-post til Solveig.Paulsen@md.dep.no.

Liste over høringsinstansene ligger ved. Instansene bes vurdere om forslaget bør forelegges for eventuelle underordnede organer.

2. Nødverge

2.1 Bakgrunn

Den såkalte nødvergebestemmelsen er nedfelt i viltloven § 11. Bestemmelsen slår for det første fast at vilt kan felles uten hensyn til fredning når felling må anses påkrevd for å fjerne en aktuell og betydelig fare for skade på person. Det fremgår videre av bestemmelsen at på samme måte kan eieren, eller noen som opptrer på eierens vegne, felle vilt under direkte angrep på bufe og tamrein.

Felling av rovvilt kan altså skje i selvforsvar under direkte angrep på bufe og tamrein uten noen forutgående tillatelse.

Bestemmelsen er omtalt i regjeringens Soria Moria-erklæring. Her heter det: "Regjeringen vil at nødvergeparagrafen i viltloven skal presiseres for å klargjøre dyreeierens rett til å beskytte husdyr og hunder mot angrep".

Bestemmelsen er videre omtalt bl.a. i Innst.S. nr. 174 (2003-2004) fra energi- og miljøkomiteen om rovvilt i norsk natur. Her anbefalte komiteens flertall at det ble utredet om nødvergeretten også burde omfatte hund som direkte angripes av rovdyr. På bakgrunn av komiteens anbefaling gav departementet Direktoratet for naturforvaltning (DN) i oppdrag å utrede spørsmålet. DNs utredning er nærmere omtalt under punkt 2.6.2 nedenfor.

2.2 Kort historikk

Nødvergebestemmelsen i viltloven har også tidligere vært gjenstand for endringer. I Ot.prp. nr. 9 (1980-81) om ny viltlov foreslo regjeringen en bestemmelse om at vilt kan felles uten hensyn til fredning under direkte angrep på bufe og tamrein. Vilåret for felling var altså det samme som vilåret etter dagens bestemmelse. Under sin behandling av saken valgte imidlertid Stortinget å utvide adgangen til å felle vilt, jf. Innst.O. nr. 50 (1980-81). Slik loven ble vedtatt, innebar den derfor en adgang til å felle vilt "under **fare for** direkte angrep på bufe og tamrein" (vår uth).

Nødvergebestemmelsen ble senere endret til dagens ordlyd, dvs. slik at den bare åpner for felling av vilt ”under direkte angrep på bufe og tamrein”, jf. Ot.prp. nr. 54 (1992-93) og Besl.O. nr. 115 (1992-93). Denne innstramningen ble gjort for å klargjøre innholdet i nødvergebestemmelsen. Det fremgår av forarbeidene at den tidligere ordlyden bød på tolkingsproblemer. Ordlyden ble bl.a. beskrevet som uklar av Høyesterett (Rt. 1989 s. 1306). Etter dette tok Riksadvokaten skriftlig kontakt med departementet og fremhevet at bestemmelsen var uklar og rettsstilstanden utilfredsstillende når fredet rovvilt oppholder seg i et område der bufe beiter. For tolkningen av kriteriet ”under fare for direkte angrep” var det særlig et problem at tilstedeværelsen av ethvert individ av de store rovviltartene innebar en potensiell fare for angrep. Bestemmelsen åpnet dermed for felling av vilt langt ut over det som ble betraktet som ønskelig, og bestemmelsen ble på denne bakgrunn strammet inn.

Formålet med endringen av nødvergebestemmelsen til dagens ordlyd var altså for det første å klargjøre rettsstilstanden. Endringen må for det andre sees i sammenheng med at Norge sluttet seg til Bern-konvensjonen (Europarådets konvensjon av 19. september 1979 vedrørende vern av ville europeiske planter og dyr og deres naturlige leveområder). Konvensjonen er nærmere omtalt under punkt 2.3.3.

I NOU 2004:28 om naturmangfoldlov er dagens nødvergebestemmelse på disse punktene foreslått videreført i ny naturmangfoldlov, jf. utkastet til § 17 i ny lov.

2.3 Felling av vilt til forsvar av bufe og tamrein utenfor innhegnet område

2.3.1 Gjeldende rett

Viltloven § 11 annet ledd lyder:

”På samme måte kan eieren, eller noen som opptrer på eierens vegne, felle vilt under direkte angrep på bufe og tamrein.”.

Formuleringen ”under direkte angrep på” gjør det klart at felling bare kan skje dersom rovviltet jager eller angriper bufe/tamrein. Det må foreligge en akutt situasjon. Tilstedeværelsen av rovdyr i et område der bufe eller tamrein beiter, er ikke tilstrekkelig.

2.3.2 Svensk rett

I debatten om nødverge etter viltloven blir det ofte vist til svensk lovgivning og utviklingen av denne. Departementet vil derfor kort redegjøre for svensk rett på området.

Adgangen til å felle vilt for å beskytte tamdyr reguleres i Sverige av jaktförordningen (1987: 905) § 28 og en tilleggsforordning (2007:127) til denne. Jaktförordningen § 28 lyder som følger:

”28 § Om något av rovdjuren björn, varg, järv eller lo angriper tamdjur eller om det finns skälig anledning att befara ett sådant angrepp, får åtgärder vidtas för att skrämma bort rovdjuret.

Rovdjur som avses i första stycket får dödas för att skydda ett tamdjur

1. av tamdjurets ägare eller vårdare om det finns skälig anledning att befara ett angrepp på tamdjuret, dödandet sker i omedelbar anslutning till att rovdjuret har angripit och skadat eller dödat tamdjur och det inte går att avvärja det befara angreppet genom att skrämma bort rovdjuret eller på annat lämpligt sätt,
2. av tamdjurets ägare eller vårdare om rovdjuret befinner sig inom inhägnat område avsett för skötsel av tamdjuret, om det finns skälig anledning att befara att rovdjuret där angriper tamdjuret och det inte går att avvärja det befara angreppet genom att skrämma bort rovdjuret eller på annat lämpligt sätt.

Åtgärder enligt första och andra styckena får vidtas på annans jaktområde och trots bestämmelserna i 9 §. Sådan jakt är dock inte tillåten inom nationalpark.

Naturvårdsverket skall fortlöpande bedöma om möjligheten att döda rovdjur med stöd av andra stycket försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde. Om Naturvårdsverket bedömer att så är fallet skall verket genast anmäla detta till regeringen. Förordning (2006:14).”

Som det fremgår, gir bestemmelsen den som eier eller passer et ”tamdjur” adgang til å felle bjørn, ulv, jerv og gaupe, på visse vilkår, for å beskytte tamdyret. En slik fellingsadgang foreligger der det er skjellig grunn (dvs. sannsynlighetsovervekt) til å tro at rovdiret vil angripe tamdyret, fellingen skjer umiddelbart etter at etter at rovdiret har skadet eller drept et tamdyr og det ikke er mulig å avverge angrepet på annen måte, for eksempel ved å skremme bort rovdiret. Samtlige vilkår må være oppfylt.

For det andre foreligger det en slik fellingsadgang dersom rovdiret befinner seg innenfor et hegn beregnet på skjøtsel av tamdyret, det er skjellig grunn til å tro at rovdiret der vil angripe tamdyret og det ikke er mulig å avverge angrepet på annen måte, for eksempel ved å skremme bort rovdiret. Samtlige vilkår må være oppfylt.

§ 28 suppleres av en midlertidig tilleggsforordning. § 1 i tilleggsforordningen lyder som følger:

”1 § Utöver vad som sägs i 28 § andra stycket 1 jaktförordningen (1987:905) gäller följande.

Rovdjur som avses i 28 § första stycket jaktförordningen får dödas av ett tamdjurs ägare eller vårdare för att skydda tamdjuret, när rovdjuret angriper och skadar tamdjuret eller om det är uppenbart att ett sådant angrepp är omedelbart förestående och det inte går att avbryta eller avvärja angreppet genom att skrämma bort rovdjuret eller på annat lämpligt sätt.

Vid åtgärd enligt andra stycket skall 28 § tredje och fjärde styckena samt 36 a § jaktförordningen tillämpas på motsvarande sätt.”

Bestemmelsen gir den som eier eller passer et ”tamdjur” adgang til å felle bjørn, ulv, jerv eller gaupe for å beskytte tamdyret. Det er et vilkår at rovdiret enten angriper og skader tamdyret, eller at *det er åpenbart at et slikt angrep er umiddelbart forestående* og det ikke er mulig å avverge angrepet gjennom å skremme bort rovdiret eller på annen måte.

Bestemmelsen trådte i kraft 1. mai 2007. På grunn av dens omstridte innhold er gyldigheten satt til to år. Bestemmelsen bortfaller 1. mai 2009, med mindre regjeringen beslutter å videreføre den. Det er videre besluttet at 1. januar 2009 skal Naturvårdsværket, i samarbeid med politiet og påtalemyndighetene, starte en utredning der man ser på konsekvensene av bestemmelsen for rovdyrstammenes utvikling og rettshåndhevingen på området.

2.3.3 Departementets forslag

For å redusere omfanget av rovviltskader på bufe og tamrein og som ett av flere tiltak, er departementet kommet til at nødvergebestemmelsen i viltloven bør liberaliseres.

Fra enkelte hold er det tatt til orde for å endre ordlyden i nødvergebestemmelsen tilbake til slik den var tidligere (dvs. adgang til å felle vilt ”under **fare for** direkte angrep”). Departementet har vurdert forslaget, men er kommet til at det er lite tilrådelig å endre nødvergebestemmelsen slik at den igjen gir adgang til å felle vilt under fare for direkte angrep på bufe og tamrein. Som nevnt under punkt 2.2 ovenfor, ble den tidligere ordlyden ansett som uklar av bl.a. Høyesterett, og bestemmelsen åpnet for felling av vilt langt ut over det som ble betraktet som ønskelig.

Videre ble den tidligere ordlyden av departementet ansett som problematisk i forhold til Bern-konvensjonen. Departementet uttalte i Ot.prp. nr. 54 (1992-93) at bestemmelsen ikke i tilstrekkelig grad ga domstolen anvisning på et tolkingsresultat som var i overensstemmelse med denne konvensjonen.

Gjeldende bestandssituasjon for enkelte av rovviltartene kan imidlertid tilsi en mer nyansert nødvergebestemmelse enn dagens. Bestandssituasjonen for jerv, gaupe, bjørn og ulv er nærmere beskrevet nedenfor.

Jerv

Rovviltsforskriften § 3 første ledd slår fast at det i Norge årlig skal være 39 ynglinger av jerv. I 2007 ble det påvist 51 dokumenterte eller antatte ynglinger av jerv i Norge.

Av de 51 ynglingene i 2007 ble det gjennomført uttak i 11 tilfeller, slik at netto antall ynglinger før beitesesongen 2007 var 40 ynglinger. Totalt antas det å befinne seg anslagsvis 360 voksne dyr i Norge.

Gaupe

Rovviltsforskriften § 3 første ledd slår fast at det i Norge årlig skal være 65 ynglinger av gaupe. Norsk institutt for naturforskning (NINA) rapport 271 gir den siste oppdaterte oversikten over antall dokumenterte ynglinger av gaupe. I 2007 er det registrert 74 ynglinger av gaupe på landsbasis. Antallet ynglinger i 2007 tilsvarer en estimert minimum totalbestand på 409-439 dyr.

Bjørn

Rovviltforskriften § 3 første ledd slår fast at det i Norge årlig skal være 15 ynglinger av bjørn.

I Norge ble det i 2006 og 2007 gjennomført innsamling og DNA-analyse av ekskrementer, hår og vevsprøver fra bjørn. Basert på dataene fra 2006 og 2007 er det påvist 126 forskjellige bjørner i Norge. I analysene fra 2006, som omfattet Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark, var i overkant av 60 % av bjørnene var hannbjørner. Fordelt på fylkesnivå ble det i 2006 påvist 23 bjørner i Finnmark, 9 i Troms, 3 i Nordland, 31 i Nord-Trøndelag og 3 i Sør-Trøndelag. I analysene fra 2007, som omfattet Oppland, Hedmark, Østfold og Telemark, var 93 % av individene hannbjørner. Fordelt på fylkesnivå ble det i 2007 påvist 47 bjørner bare i Hedmark, 5 bare i Oppland, 6 i både Hedmark og Oppland, og 1 individ i Hedmark og Sør-Trøndelag.

Utviklingen i bjørnebestanden målt ved antall ynglinger i Norge skjer sakte, og bestanden er i dag betydelig under det nasjonalt fastsatte bestandsmålet på 15 årlige ynglinger. Ingen av regionene som har nasjonale mål om ynglinger av bjørn har nådd dette i dag. I 2006 ble det totalt registrert 3 ynglinger av bjørn i Norge. En yngling i region 6 (Lierne) og to ynglinger i region 8 (Pasvik). Status for 2007 er p.t. ikke ferdig rapportert.

Ulv

Rovviltforskriften § 3 første ledd slår fast at det skal være 3 årlige ynglinger av ulv innenfor forvaltningsområdet for ynglende ulv. Når en del av reviret ligger i Sverige skal familiegruppen ikke regnes med i målet på tre årlige ynglinger. Det er p.t. ikke dokumentert yngling av ulv i Norge i 2007. Foreliggende data indikerer at det maksimalt kan forventes verifisert to ynglinger av ulv i Norge i 2007, og det kan ikke utelukkes at antall verifiserte ynglinger kan bli null. Foreløpig er det ved snøsporing hittil i vinter påvist totalt 18-21 ulver i Norge. De foreløpige resultatene indikerer en betydelig bestandsreduksjon av ulv på norsk side av riksgrensen.

Jerv og gaupe - forslag

Som det fremgår, er bestandssituasjonen for gaupe og jerv tilfredsstillende sammenholdt med bestandsmålene som er nedfelt i rovviltforskriften § 4. Bestandene for de to artene ligger hhv. over bestandsmålet og på bestandsmålet. Samtidig er det jerv og gaupe som forårsaker flest skader på sau og tamrein. På denne bakgrunn foreslår departementet at det for disse to artene innføres en adgang til felling til forsvar av bufe og tamrein, *uten* at det foreligger direkte angrep.

For å forhindre problemene som oppstod ved praktiseringen av viltloven § 11 slik den lød tidligere, jf. beskrivelsen ovenfor, må det imidlertid etter departementets syn stilles krav om at det foreligger en aktuell og betydelig fare for skade på bufe eller tamrein, dvs. fare *her og nå* for slik skade. Dette samsvarer med kravet i dag etter § 11 første ledd om felling av vilt til forsvar av person. Det heter i § 11 første ledd at vilt kan felles når felling må anses påkrevet for å fjerne en "aktuell og betydelig" fare for skade på person.

Videre mener departementet at det bør stilles krav om *sannsynlighetsovervekt* for at angrep vil finne sted. Terskelen vil dermed være høyere for felling av vilt til forsvar av bufe og tamrein enn felling av vilt til forsvar av person.

Endelig er departementet kommet til at det må stilles krav om at det ikke er mulig å avverge faren på annen rimelig måte. Departementet viser i denne sammenheng til *Bern-konvensjonen*.

Formålet med konvensjonen er bevaring av vill flora og fauna og deres naturlige leveområder, jf. artikkel 1.

Artikkel 6 fastsetter en plikt til å gjennomføre « *nødvendige og egnede* » lovgivningsmessige og administrative tiltak for å sikre bevaring av de dyrearter som er listet i Vedlegg II til konvensjonen. Dette vedlegget omfatter blant annet jerv, bjørn og ulv. For disse arter er alle former for forsettlig fangst og dreping forbudt.

Artikkel 9 innebærer en adgang til å gjøre unntak fra artikkel 6 til beskyttelse av nærmere angitte interesser. Bestemmelsen inneholder to generelle vilkår i tillegg til flere spesielle vilkår. For at unntak skal kunne gjøres fra bestemmelsene i artikkel 6, må begge de generelle vilkårene være oppfylt samt ett av tilleggsvilkårene. Det første generelle vilkåret er at det ikke er noen annen tilfredsstillende løsning. Det andre generelle vilkåret er at unntaket ikke vil skade bestandens overlevelse. Det mest aktuelle tilleggsvilkåret i denne sammenheng er at unntaket skal avverge alvorlig skade på husdyr eller andre former for eiendom.

Det er det generelle vilkåret i artikkel 9 om at det ikke må finnes noen annen tilfredsstillende løsning, som er bakgrunnen for departementets forslag om at felling bare skal kunne skje dersom det ikke er mulig å avverge faren på annen rimelig måte. Svensk lovgivning inneholder det samme vilkåret, jf. punkt 2.3.2. Etter tilleggsforordningen § 1 er det et vilkår for felling at det "inte går att avbryta eller avvärja angreppet genom att skrämma bort rovdjuret eller på annat lämpligt sätt". Også straffeloven § 47 om nødrett inneholder et vilkår om at faren ikke kan avverges på annen måte, jf. ordlyden "paa anden Maade uafvendelig Fare".

Det kan innvendes at det ikke er noe tilsvarende vilkår i dagens bestemmelse om adgang til felling til forsvar av bufe og tamrein. Dagens bestemmelse gir imidlertid rett til å felle når det foreligger et direkte angrep. Departementet antar at dersom situasjonen har utviklet seg så langt vil det være hensiktsløst og i en del tilfeller direkte farlig å forsøke å avverge angrepet gjennom å for eksempel skremme bort viltet.

Avverging av faren kan skje ved å føre bufe/tamrein i sikkerhet, eller ved å skremme bort rovdyret for eksempel med lyd, bevegelse, vakthund eller skremmeskudd, der dette kan løses på en sikker måte for omgivelsene. Felling skal i utgangspunktet være

siste utvei. Samtidig er det grenser for hvor langt kravet til å forsøke å avverge faren kan strekke seg. Det kan ikke kreves tiltak som kan sette menneskers liv eller helse i fare.

På den bakgrunn foreslår departementet at § 11 tredje ledd endres til følgende:

Jerv og gaupe kan felles av eieren, eller noen som opptrer på eierens vegne, for å fjerne en aktuell og betydelig fare for skade på bufe eller tamrein når det er sannsynlighetsovervekt for at angrep vil finne sted og det ikke er mulig å avverge faren på annen rimelig måte. [Bjørn kan felles på samme vilkår, dersom det nasjonale/regionale bestandsmålet for bjørn er nådd.]

Dersom bestandssituasjonen for jerv eller gaupe forverres og bestandsmessige hensyn tilsier det, er det etter departementets syn viktig at rettstilstanden raskt kan endres slik at den ordinære nødvergeregelen i § 11 annet ledd igjen kommer til anvendelse for jerv og gaupe. Departementet foreslår på denne bakgrunn følgende tilføyelse i § 11 nytt femte ledd (dagens tredje ledd):

Kongen kan bestemme at bestemmelsen i annet ledd ikke skal gjelde for spesielt truede arter eller spesielt truede bestander av enkelte arter. *Kongen kan bestemme at bestemmelsene i tredje ledd ikke skal gjelde for jerv og gaupe dersom bestandssituasjonen forverres.*

Bjørn - forslag

Bjørnestammen i Norge er i vekst, men den befinner seg fortsatt betydelig under det nasjonale bestandsmålet. Departementet foreslår at det innføres en adgang til felling av bjørn til forsvar av bufe og tamrein, *uten* at det foreligger direkte angrep, *når det nasjonale, ev. det regionale bestandsmålet for bjørn er nådd*. Formålet med forslaget er å redusere omfanget av rovviltskader på bufe og tamrein.

De nasjonale bestandsmålene for de fire rovdyrartene er beskrevet ovenfor. Rovviltsforskriften § 4 inneholder i tillegg bestemmelser om regionale bestandsmål. For bjørn slår forskriften fast at bestandsmålet er 3 ynglinger i region 5 (Hedmark), 4 ynglinger i region 6 (Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag), 2 ynglinger i region 7 (Nordland) og 6 ynglinger i region 8 (Troms og Finmark).

Det må tas stilling til om adgangen til å felle bjørn, til forsvar av bufe og tamrein, skal utvides ved oppnåelse av det *regionale* bestandsmålet i vedkommende region, eller ved oppnåelse av det nasjonale bestandsmålet. Departementet ber om høringsinstansenes synspunkter på dette.

Ønsket om å redusere omfanget av rovviltskader på sau og tamrein i størst mulig grad, kan tale for å legge det regionale bestandsmålet til grunn. Ved å bygge på det regionale bestandsmålet vil felling kunne skje i en region selv om det nasjonale bestandsmålet

ikke er nådd. Hensynet til dyreeier og hans/hennes dyr taler derfor for å velge løsningen med regionalt bestandsmål. På den annen side vil bestandshensyn, samt hensynet til tydelighet og forutsigbarhet, tale for å legge det nasjonale bestandsmålet til grunn. Bestandsmålet vil som nevnt kunne være nådd i en region samtidig som bestanden nasjonalt kan ligge langt under det nasjonale bestandsmålet. Oppfylging av det regionale bestandsmålet blir dermed en tilfeldig og lite tilfredsstillende indikator på bestandens størrelse. Etter departementets syn vil det videre samsvare best med Bern-konvensjonen å legge det nasjonale bestandsmålet til grunn.

I tillegg kommer hensyn av mer pedagogisk art. Departementets forslag innebærer at fellingsadgangen for bjørn vil variere alt etter om bestandsmålet er oppnådd eller ikke. Dersom adgangen i tillegg skal variere fra region til region, bringes det inn ytterligere et moment som kan gjøre det vanskelig å få oversikt over hvilke regler som gjelder.

Departementet foreslår at § 11 tredje ledd endres til følgende:

[Jerv og gaupe kan felles av eieren, eller noen som opptrer på eierens vegne, for å fjerne en aktuell og betydelig fare for skade på bufe eller tamrein når det er sannsynlighetsovervekt for at angrep vil finne sted og det ikke er mulig å avverge faren på annen rimelig måte.] Bjørn kan felles på samme vilkår, dersom det nasjonale/regionale bestandsmålet for bjørn er nådd.

Forslaget innebærer at adgangen til å felle bjørn til forsvar av bufe og tamrein blir den samme som for jerv og gaupe, der det nasjonale, ev. regionale bestandsmålet for bjørn er nådd. Det vises til drøftelsen ovenfor for jerv og gaupe når det gjelder det nærmere innholdet av bestemmelsen. Der bestandsmålet ikke er nådd, vil adgangen til å felle bjørn være den samme som etter den ordinære nødvergeregelen i § 11 annet ledd, dvs. som i dag.

For å motvirke faktisk og rettslig uklarhet er departementet kommet til at det bør fastsettes regler om kunngjøring av bestandssituasjonen for bjørn og om at den kunngjorte bestandssituasjonen skal legges til grunn for hvilken nødvergeregel som skal anvendes. Etter departementets syn kan slike regler fastsettes i forskrift.

Departementet foreslår på denne bakgrunn at § 11 fjerde ledd endres til følgende:

Kongen kan i forskrift gi nærmere bestemmelser om når bestandsmålet for bjørn skal anses nådd. [Kongen kan også gi forskrift om rett til felling av rovdyr i rovdyrsikkert hegn selv om vilkårene etter annet ledd ikke er oppfylt.]

I rovviltforskriften inntas det en ny paragraf med følgende ordlyd:

§ 13a. Felling av vilt til forsvar av bufe og tamrein

For felling av vilt til forsvar av bufe og tamrein gjelder viltloven § 11.

[I tillegg kan eieren, eller noen som opptrer på eierens vegne, felle rovdyr som befinner seg i innhegnet område når det er sannsynlighetsovervekt for at rovdyret der vil angripe produksjonsdyr i landbruket eller hund. Det er et vilkår at innhegningen tilfredsstiller kravene til rovdyrsikre gjerder fastsatt av Direktoratet for naturforvaltning. Miljøverndepartementet kan bestemme at fellingsadgangen etter dette ledd ikke skal gjelde for spesielt truede arter eller spesielt truede bestander av enkelte arter.]

Direktoratet for naturforvaltning skal kunngjøre hvorvidt det nasjonale , ev. regionale bestandsmålet for bjørn er nådd, jf. viltloven § 11 tredje ledd. Ved vurderingen av om vilkårene for felling av bjørn etter § 11 tredje ledd er oppfylt, skal Direktoratets kunngjøring legges til grunn.

Ulv - forslag

Som det fremgår av redegjørelsen for bestandssituasjonen er bestandsmålet om tre årlige ynglinger av ulv innenfor forvaltningsområdet for ulv, ikke nådd. De undersøkelser som har vært gjort så langt indikerer videre en betydelig bestandsreduksjon av ulv på norsk side av riksgrensen.

På denne bakgrunn foreslår departementet ingen endring når det gjelder adgangen til å felle ulv til forsvar av bufe og tamrein.

2.4. Felling av rovdyr i innhegnet område

2.4.1 Gjeldende rett

Viltloven har i dag ingen bestemmelser som særskilt regulerer felling av vilt i hegn.

2.4.2 Departementets forslag

For å redusere omfanget av rovviltskader foreslår departementet at det inntas en bestemmelse i viltloven § 11 som gir adgang til å felle rovdyr som kommer innenfor et hegn med produksjonsdyr i landbruket eller hund.

Departementet har sett hen til den svenske jaktförordningen § 28, jf. punkt 2.3.2 ovenfor. Bestemmelsen slår som nevnt. fast at ”rovdyr [...] får dödas för att skydda ett tamdjur [...] av tamdjurets ägare eller vårdare om rovdjuret befinner sig inom inhägnat område avsett för skötsel av tamdjuret, om det finns skälig anledning att befara att rovdjuret där angriper tamdjuret och det inte går att avvärja det befarade angreppet genom att skrämma bort rovdjuret eller på annat lämpligt sätt [...].

Bestemmelsen innebærer altså at et ”tamdjurs” eier eller passer har adgang til å felle et rovdyr dersom det befinner seg innenfor et innhegnet område beregnet på skjøtsel av ”tamdjuret” og følgende vilkår er oppfylt:

- det må være skjellig grunn til å tro at rovdyret vil angripe ”tamdjuret” og

- det må ikke være mulig å avverge det forventede angrepet ved å skremme bort rovdycrcet eller på annet passende vis.

Etter departementets syn er dette en situasjon som ligger nært opp til de situasjoner som omfattes av dagens nødvergebestemmelse i viltloven. Der et rovdycrcet beveger seg inn i et hegn med dyr vil det erfaringsmessig ofte etter kort tid foreligge et direkte angrep på dyret, slik at dagens bestemmelse kommer til anvendelse. Lovendringen vil imidlertid innebære mulighet til å handle før skaden er skjedd.

Som det fremgår, gjelder bestemmelsen rovdycrcet som befinner seg innenfor et innhegnet område. Området må være beregnet på skjøtsel av det "tamdjuret" som søkes beskyttet gjennom felling. Når det gjelder selve inngjerdingen, er det etter den svenske bestemmelsen tilstrekkelig at inngjerdingen er egnet til å holde inne det aktuelle husdyret. Departementet er kommet til at i en tilsvarende norsk bestemmelse bør det være et krav at det dreier seg om et området som er innhegnet av et *rovdycrcet* gjerde.

Direktoratet for naturforvaltning har fastsatt en egen standard for rovdycrcet sikre gjerder. To hovedtyper av gjerder anbefales for å sikre husdyr mot rovviltangrep. Den ene er elektrisk strekkgjerde med minimum 5 tråder, den andre er sauegjerde som er utbedret (oppgradert) etter nærmere spesifikasjoner. For nærmere informasjon vises det til direktoratets nettsider, se www.dirnat.no. Det kan søkes om tilskudd til oppføring av rovdycrcet sikkert gjerde etter regelverket for tilskudd til forebyggende og konfliktdempende tiltak i forhold til rovviltskader.

Bakgrunnen for departementets beslutning er for det første at bestemmelsen, dersom den inneholder et vilkår om rovdycrcet sikkert gjerde, kan fungere som et insentiv til å oppføre slike gjerder. Bestemmelsen vil dermed bidra til forebygging av rovdycrcet angrep. Den vil også være i tråd med Soria Moria-erklæringen, der det fremgår at Regjeringen vil at innsatsen for forebyggende tiltak mot rovviltskade økes betydelig.

Videre har departementet lagt vekt på at en bestemmelse der det stilles få nærmere krav til selve inngjerdingen vil åpne for felling i større grad enn ønskelig. Det er departementets syn at en *generell* adgang til felling uten at det foreligger direkte angrep bør begrenses til tilfeller der eier har forsøkt å forebygge angrep gjennom oppføring av rovdycrcet sikre gjerder.

Departementet vil også peke på at en bestemmelse med lempeligere krav til selve inngjerdingen, tilsvarende det krav som finnes i den svenske bestemmelsen, vil kunne få annerledes og mer dramatiske konsekvenser i Norge. Grunnen til dette er at det i Sverige er en langt sterkere tradisjon for å holde dyrene på innmarksbeite.

Det er etter den svenske bestemmelsen et vilkår at det ikke er mulig å avverge det forventede angrepet ved å skremme bort rovdycrcet eller på annet passende vis.

Departementet har etter en nærmere vurdering valgt å ikke foreslå et tilsvarende vilkår når det gjelder felling av rovdyr i hegn. Bakgrunnen er at den norske bestemmelsen etter departementets forslag vil inneholde et krav om rovdyrsikkert gjerde, jf. drøftelsen ovenfor. Departementet ser da mindre behov for å stille et krav om bortskremming m.m. Det vil også være praktisk vanskelig å skremme et rovdyr bort fra det innhegnede området når det har kommet innenfor det rovdyrsikre gjerdet.

Et særskilt spørsmål er hvilke dyr som skal beskyttes gjennom en lovbestemmelse om adgang til å felle rovdyr som beveger seg inn i et hegn med dyr. Departementet antar at det her bør benyttes en mer vidtfavnende ordlyd enn "bufe og tamrein" som er formuleringen i dagens nødvergebestemmelse. Jaktförordningen § 28 taler om "tamdjur". Så vidt departementet har kunnet bringe på det rene er det ikke helt avklart hvilke dyr som omfattes av begrepet "tamdjur" i jaktförordningen, men hund er omfattet. (Dette er imidlertid av begrenset praktisk betydning siden jaktförordningen krever at hunden befinner seg i et innhegnet område beregnet på skjøtsel av hunder. Bestemmelsen i förordningen vil derfor bare komme til anvendelse der hunden befinner seg i en hundegård eller lignende). Etter departementets syn bør en bestemmelse i viltloven om felling av rovdyr innenfor rovdyrsikkert hegn omfatte produksjonsdyr i landbruket, inkludert fjærfe, hest og bier, samt hund.

Viltloven § 11 tredje ledd slår fast at Kongen kan bestemme at bestemmelsen i annet ledd, dvs. adgangen til å felle vilt under direkte angrep på bufe og tamrein, ikke skal gjelde for spesielt truede arter eller spesielt truede bestander av enkelte arter. Bestemmelsen ble tatt inn i viltloven i forbindelse med Norges tilslutning til Bernkonvensjonen. Departementet legger til grunn at bestemmelsen i tredje ledd også bør gjelde for felling av rovdyr i hegn. Av praktiske grunner, og fordi det i slike situasjoner gjerne vil haste å få fattet en slik avgjørelse, foreslår departementet at kompetansen i dette tilfellet legges direkte til Miljøverndepartementet.

Etter departementets syn er bestemmelsene om felling av rovdyr i hegn av en slik art at de kan fastsettes i forskrift. På denne bakgrunn foreslår departementet følgende endring i viltloven § 11:

Fjerde ledd skal lyde:

[Kongen kan i forskrift gi nærmere bestemmelser om når bestandsmålet for bjørn skal anses nådd.] Kongen kan også gi forskrift om adgang til felling av rovdyr i rovdyrsikkert hegn, til forsvar av produksjonsdyr eller hund, selv om vilkårene etter annet ledd ikke er oppfylt.

I rovviltforskriften foreslås det inntatt en ny paragraf (§ 13 a), jf. punkt 2.3.3. Første og annet ledd skal lyde:

For felling av vilt til forsvar av bufe og tamrein gjelder viltloven § 11.

I tillegg kan eieren, eller noen som opptrer på eierens vegne, felle rovdyr som befinner seg i innhegnet område når det er sannsynlighetsovervekt for at rovdyret der vil angripe produksjonsdyr i landbruket eller hund. Det er et vilkår at innhegningen tilfredsstiller kravene til rovdyrsikre gjerder fastsatt av Direktoratet for naturforvaltning. Miljøverndepartementet kan bestemme at fellingsadgangen etter dette ledd ikke skal gjelde for spesielt truede arter eller spesielt truede bestander av enkelte arter.

2.5 Øvrige endringer

Viltloven § 11 fjerde ledd slår fast at felling og forsøk på felling enten for å fjerne en aktuell og betydelig fare for skade på person, eller under direkte angrep på bufe og tamrein, straks skal meldes til kommunen og politiet. Bestemmelsen bør gjelde tilsvarende for felling og forsøk på felling av rovdyr i hegn. Videre bør den gjelde for felling, og forsøk på felling etter forslaget til tredje ledd (dvs. felling av jerv og gaupe, samt bjørn, der det nasjonale bestandsmålet er nådd, dersom det er sannsynlighetsovervekt for at angrep vil finne sted).

Departementet foreslår følgende endring i viltloven § 11:

§ 11 nytt sjette ledd skal lyde:

Felling og forsøk på felling i henhold til første, annet, tredje og fjerde ledd skal straks meldes til kommunen og politiet.

2.6 Hund

2.6.1 Gjeldende rett

Viltloven § 11 annet ledd lyder:

”På samme måte kan eieren, eller noen som opptrer på eierens vegne, felle vilt under direkte angrep på bufe og tamrein.”.

Som ”bufe” regnes i dag sau, geit, storfe og hest. Begrepet omfatter ikke hund. Høyesterett har slått fast at begrepet ”bufe” heller ikke omfatter fjærkre, men har i en dom gjennom analogisk (utvidende) fortolkning av nødvergebestemmelsen likevel anvendt den i en sak der en hønsehauk ble felt under angrep på høns, jf. Rt. 1997 s. 1341. Senere har Høyesterett likeledes kommet til at bestemmelsen også kan anvendes til beskyttelse av gris i grisebinge, jf. Rt. 2004 s. 1854. Det finnes imidlertid ingen høyesterettsavgjørelse der bestemmelsen anvendes på hund.

2.6.2 Departementets vurdering

Direktoratet for naturforvaltning har tidligere utredet spørsmålet om hvorvidt nødvergebestemmelsen bør utvides slik at den etter sin ordlyd omfatter hund som angripes av vilt. Departementet mottok direktoratets utredning i april 2006. Her gjengis kort hovedpunktene.

Direktoratets statistiske materiale viser at det i hovedsak er hunder som brukes under jakt som er blitt angrepet. Det har unntaksvis også vært registrert tilfeller hvor hunder er blitt angrepet når de har oppholdt seg på eller nær hus og gårdstun. I perioden 1. januar 2000 – 31. desember 2006 ble 43 jakthunder registrert drept eller skadet, de aller fleste mens de deltok i ordinær jaktutøvelse. Bare få har overlevd. Av de store rovdirene ble bare ulv registrert som skadevolder i den aktuelle perioden.

I sin utredning omtaler direktoratet bl.a. norsk og svensk rett, Bern-konvensjonen, omfanget av illegal jakt i Norge og Sverige og økonomiske tap og forsikringsordninger for hundeeieren. Direktoratet stiller seg negativt til å endre nødvergebestemmelsen slik at den etter sin ordlyd omfatter hund som angripes. Direktoratet fremhever i hovedsak følgende argumenter:

a) Etter direktoratets syn er en slik endring tvilsom i forhold til Bern-konvensjonens artikkel 9. Artikkel 9 gir landene rett til å gjøre unntak fra konvensjonens bestemmelser om vern av arter, bl.a. for å avverge alvorlig skade på "husdyr" ("livestock"). Det er et vilkår at det ikke er noen annen tilfredsstillende løsning og at unntaket ikke vil være skadelig for vedkommende bestands overlevelse.

Departementet er enig i at Bern-konvensjonen *kan* være til hinder for felling av vilt pga. angrep på hund. Som nevnt gir artikkel 9 landene rett til å gjøre unntak fra konvensjonens bestemmelser om vern av arter, bl.a. for å avverge alvorlig skade på "husdyr" ("livestock"). Likeledes kan det etter artikkel 9 gjøres unntak for å avverge alvorlig skade på "andre former for eiendom". Departementet antar at hund vil kunne omfattes av et av disse begrepene. Problemet ligger etter departementets syn snarere et annet sted, nemlig i vilkåret i artikkel 9 om at det ikke må finnes noen annen tilfredsstillende løsning. Som tidligere nevnt er det i hovedsak hunder som brukes under jakt som er blitt angrepet. Det kan være nærliggende å se det slik at det her foreligger andre tilfredsstillende løsninger, for eksempel å jakte med hunden i bånd eller å velge et annet jaktterreng. Det er i denne sammenheng et moment at det for utøverne av jakt dreier seg om rekreasjon, ikke næringsutøvelse. Det skal antakelig da mindre til for å anse andre tilfredsstillende løsninger for å foreligge, selv om utleie av jakt for enkelte grunneiere kan være en ikke ubetydelig del av inntekten på eiendommen.

b) Direktoratet anfører videre at en eventuell endring i nødvergebestemmelsen vil innebære at det innføres svært vanskelige bevismessige vurderinger. I realiteten vil det åpnes en adgang til å felle ulv i forbindelse med annen lovlig jaktutøvelse. Omfanget av illegal jakt på ulv viser at risikoen for misbruk av bestemmelsen er stor. Illegal beskatning er i dag den vesentligste dødsårsaken i den skandinaviske ulvebestanden, og kan utgjøre en trussel for overlevelsen til bestanden dersom den fortsetter eller tillates å øke gjennom uheldige lovendringer.

Departementet slutter seg til direktoratets vurdering.

c) Direktoratet fremhever også at en endring som nevnt i nødvergebestemmelsen etter alt å dømme vil lede til økt felling. Fordi bestanden er så fåtallig, kan resultatet bli at beitedyreierne blir skadelidende. Dette fordi ytterligere uttak gjennom kontrollerte uttak av skadevoldende individer (skadefelling) i en fåtallig bestand må vurderes strengere.

Departementet slutter seg til direktoratets vurdering.

d) Endelig peker direktoratet på at viltloven § 12 a med tilhørende forskrift gir full erstatning for tap og følgekostnader dersom rovvilt dreper gjeterhund, vokterhund eller jakthund i bruk under lovlig jakt, trening eller jakthundprøver. Det er en forutsetning for full erstatning at hundeeier har opptrådt aktsomt.

Departementet slutter seg til direktoratets vurdering.

Det har vært tatt til orde for en generell utvidelse av nødvergebestemmelsen slik at den etter sin ordlyd også omfatter angrep på jakthunder. Det har vært fremhevet at et slikt grep vil ha en svært viktig signaleffekt som konfliktdempende tiltak. Det er også blitt pekt på at mye av konflikten rundt jegere og ulv har sitt utspring i at ulv tar hunder. Det oppleves som klart urimelig at man ikke skal kunne gripe inn dersom det oppstår en situasjon med angrep av ulv på jakthunder.

Direktoratets innvendinger mot en slik utvidelse av nødvergebestemmelsen er gjengitt ovenfor. I tillegg vil departementet fremheve at en åpning for nødverge i forhold til jakthund vil kunne medføre en betydelig risiko for misbruk av bestemmelsen. Halsende hund i ulverevir tiltrekker seg ulvens oppmerksomhet. Under dekke av nødverge kan en hund i prinsippet benyttes som "åte" for å felle ulv. En halsende hund vil derfor kunne være en særdeles effektiv "jaktform" for å ta ut ulv.

Videre viser erfaring at det i hovedsak er alfadyrene (de to voksne individene i en familiegruppe) som tar jakthunder. Med noen nødvergesituasjoner i forhold til jakthund kan dermed situasjonen for ulv i Norge raskt bli kritisk.

Endelig vil departementet peke på at jegere som har med hunder på jakt i et ulverevir, i betydelig grad vil kunne forutsi risikoen for skade, og vil ved forebyggende tiltak kunne redusere risikomomentene (for eksempel gjennom jevnlig sjekk av ulvetelefon, jakt med hund i bånd). Dette fordi alle ulverevir i Norge er godt kjente og godt kartlagte når det gjelder hovedutbredelse m.v., og skader fra ulv på hund skjer i all hovedsak innenfor ulverevir (ikke som følge av tilfeldig streifuly).

På denne bakgrunn er det departementets vurdering at ordlyden i dagens nødvergebestemmelse ikke bør utvides til å generelt omfatte hund som angripes av vilt.

Som nevnt under punkt 2.4.2 foreslår imidlertid departementet innført en adgang til felling, uten at det foreligger et direkte angrep, av rovdyr i hegn med produksjonsdyr eller *hund*.

2.7 Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslaget antas ikke å ha økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning.

2.8 Forslag til endring i lov 29. mai 1981 nr. 38 om viltet (viltloven)

§ 11 skal lyde:

§ 11. (felling av vilt til forsvar av person eller bufe og tamrein)

Vilt kan felles uten hensyn til fredning når felling må anses påkrevet for å fjerne en aktuell og betydelig fare for skade på person.

På samme måte kan eieren, eller noen som opptrer på eierens vegne, felle vilt under direkte angrep på bufe og tamrein.

Jerv og gaupe kan felles av eieren, eller noen som opptrer på eierens vegne, for å fjerne en aktuell og betydelig fare for skade på bufe eller tamrein når det er sannsynlighetsovervekt for at angrep vil finne sted og det ikke er mulig å avverge faren på annen rimelig måte. Bjørn kan felles på samme vilkår, dersom det nasjonale/ regionale bestandsmålet for bjørn er nådd.

Kongen kan i forskrift gi nærmere bestemmelser om når bestandsmålet for bjørn skal anses nådd. Kongen kan også gi forskrift om adgang til felling av rovdyr i rovdysikkert hegn, til forsvar av produksjonsdyr eller hund, selv om vilkårene etter annet ledd ikke er oppfylt.

Kongen kan bestemme at bestemmelsen i annet ledd ikke skal gjelde for spesielt truede arter eller spesielt truede bestander av enkelte arter. *Kongen kan bestemme at bestemmelsene i tredje ledd ikke skal gjelde for jerv og gaupe dersom bestandssituasjonen forverres.*

Felling og forsøk på felling i henhold til første, annet, *tredje og fjerde* ledd skal straks meldes til kommunen og politiet.

2.9 Forslag til endring i forskrift 18. mars 2005 nr. 242 om forvaltning av rovvilt (rovviltforskriften)

Ny § 13 a skal lyde:

§ 13a. Felling av vilt til forsvar av bufe og tamrein

For felling av vilt til forsvar av bufe og tamrein gjelder viltloven § 11.

I tillegg kan eieren, eller noen som opptrer på eierens vegne, felle rovdyr som befinner seg i innhegnet område når det er sannsynlighetsovervekt for at rovdyret der vil angripe produksjonsdyr i landbruket eller hund. Det er et vilkår at innhegningen tilfredsstiller kravene til rovdysikre gjerder fastsatt av Direktoratet for naturforvaltning. Miljøverndepartementet kan bestemme at fellingsadgangen etter dette ledd ikke skal gjelde for spesielt truede arter eller spesielt truede bestander av enkelte arter.

Direktoratet for naturforvaltning skal kunngjøre hvorvidt det nasjonale, ev. regionale bestandsmålet for bjørn er nådd, jf. viltloven § 11 tredje ledd. Ved vurderingen av om vilkårene for felling av bjørn etter § 11 tredje ledd er oppfylt, skal Direktoratets kunngjøring legges til grunn.

3. Bruk av åte

3.1 Bakgrunn

Vilt vil naturlig oppsøke konsentrasjoner av mat/næring. Innenfor et naturlig næringsøk der rovdyr oppsøker konsentrasjoner av byttedyr, eller planteetere oppsøker eksempelvis innmark eller ressurser som er konsentrert i et mindre område, er dette en ordinær tilstand. Imidlertid vil det ved menneskeskapte konsentrerte ressurser i form av et åte kunne oppstå forhold som påvirker det enkelte individ eller det aktuelle miljø, og under gitte forutsetninger representerer en risiko for både vilt, miljø og i unntakstilfeller mennesker.

3.1.1 Utlegging av åte i forbindelse med jakt og felling av store rovdyr

Utlegging av åte for å lokke til seg store rovdyr i forbindelse med jakt og felling må vurderes i forhold til om det er ordinær jakt eller felling av skadeindivider i tapsreducerende sammenheng, og i forhold til hvilken rovviltart det dreier seg om.

Det vil her være slik at det å legge ut et åte som er godt egnet til å lokke/trekke til seg rovdyr, kan være en måte å få det skadegjørende individ inn i et avgrenset område hvor det kan felles på en sikker, effektiv og human måte. Dette i motsetning til andre former for felling, hvor jaktmåter og metoder kan være langt mer stressende for rovviltet, og hvor det kreves en vesentlig større og ressurskrevende innsats fra fellingslag og jegere, og med økt risiko for skadeskyting.

Når det gjelder lisensfelling og ordinær jakt på store rovdyr er ingen tjent med at det lovlig kan legges ut åte av hver enkelt jeger/jaktlag rundt om i hele fellingsområdet. Dette vil skape en uoversiktlig situasjon, hvor f eks jerven vil få et godt grunnlag for lagring av mat, åtseletere for øvrig vil få et uønsket tilfang av mat, og hvor målrettet felling vil bli vanskeliggjort.

I Sverige ble åtejakt etter bjørn forbudt i 2001, se nærmere under punkt 3.3 nedenfor. Begrunnelsen for forbudet var bekymring for at jaktformen kunne skape bjørner med problematisk atferd, fordi vitenskapelige studier hadde vist en sammenheng mellom slike bjørner og utlegging av åte i nærhet til mennesker og menneskelig aktivitet. Det svenske forbudet mot denne jaktformen står ved lag. Det pekes likevel på av jegere i Sverige at utlegging av åte vil gi en sikker jaktsituasjon, med mulighet for å klarlegge om det dreier seg om en hunnbjørn med unger.

I rapport nr 2007/2 fra Det skandinaviske bjørneprosjektet, om åtejakt på bjørn (Veronica Sahlén-2007) er ikke konklusjonene entydige, men felles for de områder hvor åtejakt på bjørn er tillatt er at det ikke rapporteres om bjørner med problematisk atferd som kan knyttes til utleggingen av åte. Rapporten peker på at problemer ved utlegging av åte til bjørn er av sammensatt art. Biologiske forhold, så vel som sosiale og politiske forhold spiller inn.

3.1.2 Utlegging av åte for å lokke til seg store rovdyr for andre formål

Utlegging av åte for å lokke til seg store rovdyr i studie- og turistøyemed har nå fått så stort omfang i Sverige at Naturvårdsverket har utarbeidet en rapport om problemene knyttet til dette (se nærmere nedenfor). Det er all grunn til å tro at fenomenet ”rovdyrturisme” også vil kunne bre om seg i Norge.

Ny kunnskap om denne virksomheten viser at den ikke bare kan representere en fare for mennesker, men at den også kan ha særlige skadevirkninger for det rovviltet som lokkes til åteplasser. Dette gjelder særlig bjørn. Dette er samtidig den rovviltarten som det vil være mest aktuelt å lokke inn til åteplasser.

Direktoratet for naturforvaltning har til nå hatt flere konkrete henvendelser om adgangen til å legge ut åte for å lokke til seg store rovdyr i turistøyemed. Direktoratet har så langt fått gehør for sine synspunkter om at en slik virksomhet er betenkelig i Norge i dag ut fra flere synspunkter.

Så vidt vites drives ikke dette i noen organisert form i Norge pr i dag. I Sverige og Finland er det etablert foretak som driver med rovdyrturisme, alle ved utlegging av animalske åte for å lokke til seg bjørner som kan observeres av betalingsvillige kunder. Konfliktpotensialet ved denne virksomheten tilsier at en i viltloven bør ha et klart og tydelig hjemmelsgrunnlag for å regulere virksomheten før den kommer i gang i et slikt omfang som den har gjort i Sverige og i Finland.

Naturvårdsverket har fått utarbeidet en rapport om rovdyrturismen i Sverige, om dens lovlighet og om skadevirkninger (Rovdjursturism – Sammanfattande rapport Maria Nordmark 11. desember 2006). Skadevirkningene for rovviltet selv gjelder særlig bjørn. Dette gjør det nødvendig å få regulert virksomheten fordi det nettopp er bjørnen utlegging av åte retter seg mot, i det øyemed å lokke den til foringsplasser hvor turister kan se og filme det største rovviltet i Skandinavia. Den svenske rapporten viser

skadevirkninger direkte for viltet i form av bl.a. habituering og atferdsendringer. Rapporten viser også at det vil foreligge en økt mulighet for direkte konflikt med mennesker, og derved personskader.

Habituering.

Med habituering forstås tilvenning. Rovviltet vil over tid venne seg til mennesket ved gjentatt eksponering. En bjørn vil på en åteplass venne seg til mennesker, og vil da forbinde mat med mennesker. Dette vil kunne skape problembjørner (søppelbjørner) som kommer i konflikt med mennesker fordi de i sine matsøk søker til boområder. I sine naturlige vandringer i utmark vil bjørnen gjennom slik habituering miste sin naturlige skyhet for mennesker.

Habituering vil med andre ord øke potensialet for direkte konfrontasjon med mennesker. Dette vil igjen øke risikoen for direkte personskader. Denne økte direkte konflikt med mennesker kan også øke behovet for å felle en bjørn som blir ansett som et problemindivid. Ingen av disse forhold er ønskelig i dagens rovviltforvaltning, i særdeleshet ikke som følge av utlegging av animalske åte.

Atferdsendringer

På åteplasser med animalsk åte, eller annet som lokker rovdyr til en plass, vil bjørnen ganske raskt kunne endre sin naturlige atferd på uønsket vis. Det vil kunne oppstå en hyppigere frekvens av konfrontasjoner mellom individer av samme art, og mellom arter. Videre vil de alders- og kjønns kategorier som favoriseres sterkest av slike åteplasser begunstiges. Hunner med unger vil i mindre grad utnytte åtet, fordi frekvensen av andre individer eller andre arter øker risikoen for at unger blir drept.

Med tilgang til åte over tid vil bjørnen benytte mindre tid til næringssøk og mer tid til ren hvile, og erfaringer fra Finland viser at særlig hanner kan utvikle vesentlig større kroppsmasse enn ved et normalt næringssøk. Binner med unger, og subadulte individer endres til å bli mer dagaktive. Bjørnenes naturlige næringssøk kan også endres ved at den gradvis taper evnen til å utnytte naturlige næringskilder.

Det vil også være slik at på åteplassen vinner den sterkeste, noe som igjen kan medføre en mer aggressiv bestand. Bjørn på åteplasser kan videre utvikle økt aggressivitet mot "konkurrenter". I en situasjon der eksemplvis hunder eller mennesker blir forbundet med slikt åte, øker risikoen for konfrontasjoner.

3.1.3 Eksempler på utlegging av åte for andre formål

Utlegging av animalske åte for mer generell tillokking av vilt er bl.a. aktuelt for rovfuglene, særlig havørn og kongeørn. Departementet er kjent med at slike åteplasser er i drift, og andre aktører ønsker å etablere tilsvarende virksomhet i kommersiell øyemed. Direktoratet for naturforvaltning har allerede hatt henvendelse fra "Hurtigrutene" om adgangen til å legge ut åte for å lokke til seg havørn på bestemte steder som turistene kan fraktes til for å se ørn på nært hold. Generelt for slike

naturstudier eller kommersiell bruk av konsentrasjoner av vilt som oppstår etter innlokking ved åte, gjelder at forvaltningen vil ha behov for mulighet til å regulere aktivitet som har negative virkninger for viltet.

Konsentrasjoner av mange individer på et avgrenset areal kan også ha betydning for overføring av sykdom, parasittbelastning etc, som igjen kan ha betydelige negative konsekvenser for en rekke arter. Som eksempel vises til en art som fjellreven, som kan bli utsatt for ytterligere påvirkning dersom det skjer uønsket utlegging av åte i dens leveområder.

Arter som mates vil også lettere kunne habitueres til spesielle forhold som oppstår som en konsekvens av åtet. Slik uønsket habituering kan eksempelvis oppstå for bjørn, der utlegging av åte benyttes for å lokke til seg bjørn i det øyemed å trene hunder til jakt og felling. Med hjemmel i hundelovens § 9 kan kommunene ved forskrift eller enkeltvedtak gi anledning til bruk av hund utover de vanlige sikringsregler i henhold til § 6 (båndtvang). I flere områder har det vært gitt slikt unntak fra sikringsreglene for å trene hunder på bjørn i båndtvangstida. Opptrening av gode hunder er ofte en nødvendig forutsetning for å gjennomføre effektiv jakt eller ettersøk av vilt. Departementet mener likevel at gjentatt trening av løse hunder på vilt som lokkes inn til et utlagt åte kan ha betydelige negative konsekvenser. I tillegg til uønsket habituering kan bruken av åte for å lokke inn treningsobjekter føre til at de hensyn som er nedfelt i viltlovens § 3 om fredning av vilt ikke overholdes som ønsket.

I forbindelse med lovlig fangst av f eks kråker i kråkebur kan det også oppstå uønskede negative effekter, særlig for rovfuglarter.

Utover tradisjonell bruk av åte av animalsk opprinnelse, vises til at arter i andre land etterstrebes med åtejakt på konsentrerte foringsplasser. En art som er av interesse i denne sammenheng er villsvin, som er under etablering i Norge. Konsentrert tilgang til attraktive matkilder påvirker fordeling av villsvin i terrenget, og har trolig betydning for spredning og produksjon i bestanden.

2. Gjeldende rett

Ved ordinær jakt etter viltloven § 9 har dagens viltlov et tilstrekkelig hjemmelsgrunnlag i § 26 nr 10 for å regulere jaktformer, herunder bruk av åte. Det finnes imidlertid ingen *generell* hjemmel for å regulere bruk av åte for ulike formål, herunder som hjelpemiddel ved skadefelling/lisensfelling eller for innlokking i turistøyemed.

Utlegging av åte til jakt er videre omhandlet i viltloven § 20, som tillater bruk av kunstig lys ved åtejakt på rev.

I tillegg til de reguleringer som følger av viltloven er utlegging av åte regulert i forskrift 27. oktober 2007 nr. 1254 om animalske biprodukter som ikke er beregnet på konsum.

Forskriften har i § 5 en bestemmelse som regulerer hvilke animalske biprodukter som kan brukes ved åtejakt på ville dyr.

Videre vises til Svalbardmiljøloven § 30 fjerde ledd, som innebærer forbud mot å:
"...lokke til seg, forfølge eller ved annen aktiv handling oppsøke isbjørn slik at den blir forstyrret eller det kan oppstå fare for mennesker eller isbjørn."

3.3. Andre lands rett

Som tidligere nevnt har Sverige hatt forbud mot åtejakt på bjørn siden 2001. Av Naturvårdsverkets vedtak av 26. juni 2007 om felling av bjørn i Sverige fremgår:

"Naturvårdsverket har besluttet om forbud mot jakt på bjørn vid åtel. Naturvårdsverket är väl medvetet om att det i samband med jaktutövningen kan finnas fördelar med åtel, såsom säkrare skottillfällen för jägaren. Men åtlar kan även innebära risker t ex för människor som vistas i naturen ovetande om att björnåtel finns. Åtling kan också medföra att björnar tillvänjs vid människor eftersom inte alla de björnar som uppsöker en åtel kommer att skjutas. Naturvårdsverket samlar in information om åteljakt och avvaktar resultat från forskningen för att förbättra beslutsunderlaget varför förbudet mot åteljakt kvarstår."

I Finland er bruk av åte utbredt innen fototurisme. Aktiviteten er konsentrert i grenseområdene i sør-øst. Finland har utviklet en forvaltningsplan for bjørnestammen. Av denne fremgår (punkt 8.10):

The bear as an attraction in nature tourism: ...."Measures: The effects of intensive feeding with carrion on the feeding habits and behaviour of bears will be investigated along with the extent to which they grow accustomed to the presence of humans and the development of the bear population. In addition, the location of carrion and its proximity to areas of human habituation will be mapped. The effect of carrion as food on the bears diet and welfare will be examined as well as its effect on the local animal population. National guidelines on feeding bears with carrion will be drawn up." ....

Også finske naturforvaltningsmyndigheter ser altså behov for å regulere bruk av åte.

3.4. Departementets forslag

Etter departementets syn er det behov for en lovhjemmel for en betryggende håndtering og regulering i forskrifts form av bruk av åte for ulike formål. I tillegg til det som er anført ovenfor viser departementet også til de bjørneangrep som skjedde i Sverige i 2007. Uavhengig av årsakssammenheng ved disse angrepene er det viktig å forebygge mot muligheten for slike hendelser i Norge, blant annet ved å innføre den foreslåtte lovhjemmel.

Forslaget tar sikte på å innføre en hjemmel for å regulere bruk av åte for ulike formål, ved å etablere et regelverk som skal forhindre at uheldige situasjoner oppstår.

Hensikten er å etablere en ordning der slik virksomhet bare tillates der skadevirkningene for viltet m.m. er avveid og funnet forsvarlig i forhold til samfunnets øvrige interesser. Hjemmelen skal ikke nyttes slik at den rammer alminnelig fri ferdsel i utmark og/eller organisert ferdsel for å observere rovvilt, hvor det ikke brukes åte for å lokke dyr til en foringsplass. Hjemmelen skal heller ikke være til hinder for at et selvdødt hjortevilt, eller et hjortevilt som er nedlagt av rovvilt, oppsøkes for å studere de rovdyr som eter byttedyret.

3.5. Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslaget antas ikke å ha økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning. Forslaget forventes ikke å ha økonomiske konsekvenser for etablerte virksomheter, da slike bare i begrenset grad er etablert i Norge ennå. Det vil heller ikke påløpe kostnader med kontrollvirksomhet o.l, da slike oppgaver allerede tilligger Statens naturoppsyn i dag, og gjennomføres rutinemessig i samband med andre oppdrag.

3.6. Forslag til endring i lov 29. mai 1981 nr. 38 om viltet (viltloven)

§ 26 skal lyde:

§ 26. (fullmakt for Kongen til å gi forskrifter)

Kongen kan gi nærmere regler

1. for å forebygge skade og ulykke under jakt og fangst, herunder om aldersgrense og om plikt til å legge frem helseattest for å kunne drive jakt,
2. om forsikring for jegere og fangstfolk, herunder ansvars-, ulykkes- og invaliditetsforsikring og plikt til å delta i kollektiv forsikring,
3. om storviltjakten, herunder om skyteprøve, jaktmåter, organisering av jaktlag og bruk av ettersøkshund.
4. om innsamling av egg og deler av vilt og om felling, merking og fangst av vilt for vitenskapelige eller andre særlige formål uten hensyn til de regler som ellers gjelder,
5. om innfangning av vilt for overføring i live til annet område,
6. om plikt til å melde fra om såret og skadet vilt og om avliving av vilt av humanitære grunner uten hensyn til hvem som har jaktrett til grunnen,
7. om opprettelse av et sentralt jegerregister,
8. om å holde vilt i fangenskap, oppdrett, farming og utsetting av vilt i innhegnet område. Det kan herunder stilles krav om betaling for behandling av søknad om tillatelse til slik virksomhet, og gis håndhevingsbestemmelser for å stanse ulovlig virksomhet.
9. om innførsel og utførsel av dødt og levende vilt og av egg.
10. storviltjakten og småviltjakten, herunder om jaktformer,

11. om adgangen til å legge ut åte i forbindelse med jakt, fangst og felling av vilt eller for andre særlige formål, herunder om utlegging av åte for å lokke til seg vilt når dette kan skade viltet eller naturmiljøet.

Med hilsen

Torkel Ramberg (e.f.)
ekspedisjonssjef

Øyvind Andreassen
rådgiver

Høringsinstansene

Alpha-gruppen

Direktoratet for naturforvaltning

Fellesaksjonen for ulv, v/ Ener Borg, Konvallvn 34, 0875 Oslo

Folkeaksjonen ny rovviltpolitikk, PB 40, 7701 Steinkjer

Foreningen våre rovdyr, P.b. 195, 2151 Årnes

Fremtiden i våre hender, Fredensborgvn. 24 G, 0177 Oslo

Friluftslivets fellesorganisasjon, Nedre Slottsgt. 25, 0157 Oslo

Fylkesmennene

Greenpeace Norge, P.b. 6803 St. Olavsgt. 11, 0165 Oslo

Justis- og politidepartementet

Kommunene

Kommunenes sentralforbund, P.b. 1378 Vika 0114 Oslo

Landbruks- og matdepartementet

Miljøstiftelsen Bellona, P.b. 2141 Grünerløkka, 0505 Oslo

Natur og Ungdom, P.b. 4783 Sofienberg, 0506 Oslo

Norges Skogeierforbund, Stortingsgt. 30, 0161 Oslo

Norges Jeger- og Fiskerforbund, P.b. 94, 1378 Nesbru

Norges Miljøvernforbund, P.b. 539, 5806 Bergen

Norges Naturvernforbund, P.b. 342 Sentrum, 0101 Oslo

Norges Bondelag, P.b. 9354 Grønland, 0135 Oslo

Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Øvre Vollgt. 9, 0158 Oslo

Norsk institutt for naturforskning, Tungasletta 2, 7485 Trondheim

Norsk samarbeidsforum for ny rovviltforvaltning, Arild Strand, 1890 Rakkestad

Norskog,

Norsk Sau og Geit, Postboks 2323 - Solli, 0201 Oslo

Norskog Lilleakerveien 31, 0283 Oslo

Rovviltnemnda i region 1 v/ Fylkesmannen i Rogaland

Rovviltnemnda i region 2 v/ Fylkesmannen i Buskerud

Rovviltnemnda i region 3 v/ Fylkesmannen i Oppland

Rovviltnemnda i region 4 v/ Fylkesmannen i Oslo og Akershus

Rovviltnemnda i region 5 v/ Fylkesmannen i Hedmark

Rovviltnemnda i region 6 v/ Fylkesmannen i Nord-Trøndelag

Rovviltnemnda i region 7 v/ Fylkesmannen i Nordland

Rovviltnemnda i region 8 v/ Fylkesmannen i Troms

Reindriftsforvaltningen, P.b. 1104, 9504 Alta

Reindriftssamers landsforbund, P.b. 508, 9255 Tromsø

SABIMA, P.b. 6784 St. Olavspl., 0130 Oslo

Sametinget, Boks 144, 9735 Karasjok

Statskog, Th. Sommerschildsgt.5, 7800 Namsos

Utmarkskommunenes sammenslutning, P.b. 471 Sentrum, 0105 Oslo

Verdens Naturfond, P.b. 6784 St. Olavspl., 0130 Oslo

